

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2020

YEARBOOK

2020

ГОДИНА 11
БРОЈ 16

VOLUME XI
NO 16

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2020
YEARBOOK
2020

ГОДИНА 11
БР. 16

VOLUME XI
NO 16

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

вонр. проф. Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев

проф. д-р Лилјана Колева-Гудева

проф. д-р Виолета Димова

вонр. проф. Драгана Кузмановска

проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска

проф. д-р Светлана Јакимовска

проф. д-р Ева Ѓорѓиевска

Редакциски одбор

- проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Нечати Демир – Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Џанин – Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамариќ – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Ѓуришиќ-Бекановиќ – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глушица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
доц. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
доц. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Зузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
доц. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија

проф. д-р Светлана Јакимовска, доц. д-р Марија Кукубајска, проф. д-р Луси Караниколова-Чочоровска, проф. д-р Ева Ѓорѓиевска, проф. д-р Махмут Челик, проф. д-р Јованка Денкова, проф. д-р Даринка Маролова, Доц. д-р Весна Коцева, виш лектор м-р Снежана Кирова, виш лектор м-р Наталија Поп-Зариева, лектор д-р Надица Негриевска, виш лектор м-р Марија Крстева

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

проф. д-р Ева Ѓорѓиевска

Јазично уредување

Лилјана Јовановска

(македонски јазик)

виш лектор м-р Биљана Иванова, виш лектор м-р Крсте Илиев,

виш лектор м-р Драган Донеv

(англиски јазик)

Техничко уредување

Сања Гацов

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ -Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ 10-А п. факс 201, 2000 Штип

Република Северна Македонија

YEARBOOK FACULTY OF PHILOLOGY

For the publisher:

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Editorial board

Prof. Blazo Boev, PhD

Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD

Prof. Violeta Dimova, PhD

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD— University of Malta, Malta

Prof. Necati Demir, PhD— University of Gazi, Turkey

Prof. Rıdvan Canım, PhD— University of Edrene, Turkey

Prof. Stana Smiljkovic, PhD— University of Nis, Serbia

Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD— University Paris Est, France

Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD— University Paris 7 – Denis Diderot, France

Prof. Ronald Shafer PhD— University of Pennsylvania, USA

Prof. Christina Kona, PhD— Hellenic American University, Greece

Prof. Zlatko Kramaric, PhD— University Josip Juraj Strosmaer, Croatia

Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD— University of Zagreb, Croatia

Prof. Tatjana Gurisik- Bekanovic, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Prof. Rajka Glusica, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Ass. Prof. Marija Todorova, PhD— Baptist University of Hong Kong, China

Ass. Prof. Zoran Popovski, PhD— Institute of education, Hong Kong, China

Prof. Elena Andonova, PhD— University Neofilt Rilski, Bulgaria

Diana Mistreanu, MA— University of Luxemburg, Luxemburg

Prof. Zuzana Barakova, PhD— University Pavol Joseph Safarik, Slovakia

Ass. Prof. Natasa Popovik, PhD— University of Novi Sad, Serbia

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Ass. Prof. Marija Kukubajska, PhD,

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD, Prof. Eva Gjorgjievska, PhD,

Prof. Mahmut Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD, Prof. Darinka Marolova, PhD,

Ass. Prof. Vesna Koceva, PhD, lecturer Snezana Kirova, MA, lecturer Natalija Pop-Zarieva,

MA, lecturer Nadica Negrievska, PhD, lecturer Marija Krsteva, MA

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Prof. Eva Georgievska, PhD

Language editor

Liljana Jovanovska

(Macedonian language)

lecturer Biljana Ivanova, MA, lecturer Krste Iliev, MA, lecturer Dragan Donev, MA

(English language)

Technical editor

Sanja Gacov

Address of editorial office

Goce Delchev University

Faculty of Philology

Krste Misirkov b.b., PO box 201

2000 Stip, Republic of North Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Јазик

Марија Тодорова

ДИЈАЛЕКТИТЕ НА ШПАНСКИОТ ЈАЗИК ВО
СОЕДИНЕТИТЕ АМЕРИКАНСКИ ДРЖАВИ

Marija, Todorova

DIALECTS OF SPANISH IN THE UNITED STATES OF AMERICA 9

Книжевност

Marija Krsteva, Dragan Donev, Kristina Kostova,

Krste Iliev, Natalija Pop Zarieva

THE USE OF LETTERS IN POSTMODERN BIOFICTIONS:

THE PARIS WIFE 19

Крсте Илиев, Марија Крстева, Кристина Костова,

Драган Донеv, Наталија Поп Зариева

ПРЕНЕБРЕГНУВАЊЕТО НА СТАТУСОТ И ДОЛЖНОСТА

НА ПРИНЦОТ ХАЛЈ, НЕГОВИОТ ГРЕВ НА МРЗЛИВОСТ, НЕГОВАТА
РЕФОРМАЦИЈА И НЕГОВОТО ПАЃАЊЕ ВО ГРЕВОТ НА ГОРДОСТА

Krste Iliev, Marija Krsteva, Kristina Kostova, Dragan Donev, Natalija Pop Zarieva

PRINCE HAL'S NEGLECT OF STATUS AND OFFICE, HIS SIN OF SLOTH,

HIS REFORMATION AND HIS FINAL FALL INTO THE SIN OF PRIDE 27

Преведување

Светлана Јакимовска

КОН ПРЕВОДОТ НА „СЛАВНАТА ИНВАЗИЈА НА МЕЧКИТЕ НА СИЦИЛИЈА“
ОД ДИНО БУЦАТИ

Svetlana Jakimovska

ON THE TRANSLATION OF “THE BEARS’ FAMOUS INVASION OF SICILY”

BY DINO BUZZATI 39

Драган Донеv, Марија Крстева, Кристина Костова,

Крсте Илиев, Наталија Поп Зариева

УЛОГАТА НА КВАЛИФИКУВАНИТЕ ПРЕВЕДУВАЧИ ВО

ГЛОБАЛИЗИРАНИОТ СВЕТ ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА И ИНФОДЕМИЈА

Dragan Donev, Marija Krsteva, Kristina Kostova,

Krste Iliev, Natalija Popzarieva

THE ROLE OF QUALIFIED TRANSLATORS IN THE

GLOBALIZED WORLD DURING PANDEMIC AND INFODEMIC 51

Марија Леонтиќ

ЗБОРОВНИТЕ ГРУПИ СО ГЛАГОЛСКИ ПРИЛОГ ВО ТУРСКИОТ ЈАЗИК

И НИВНОТО ПРЕДАВАЊЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Marija Leontikj

WORD GROUPS WITH A GERUND IN TURKISH LANGUAGE AND

THEIR EQUIVALENCE IN MACEDONIAN LANGUAGE 59

Дидактика

Викторија Еленова

ПСИХОЛИНГВИСТИЧКИ ОСВРТИ КОН ПРОЦЕСОТ НА
ИЗУЧУВАЊЕ СТРАНСКИ ЈАЗИК

Viktorija Elenova

PSYCHOLINGUISTIC OVERVIEW OF THE FOREIGN LANGUAGE
LEARNING PROCESS

69

Неда Радосављевиќ

ИМПЛЕМЕНТИРАЊЕ НА КОМБИНИРАНА НАСТАВА КАЈ
СТУДЕНТИТЕ ЗА УЧЕЊЕ АНГЛИСКИ КАКО СТРАНСКИ
ЈАЗИК ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Neda Radosavljevikj

IMPLEMENTING BLENDED LEARNING APPROACH WITH
STUDENTS WHEN LEARNING ENGLISH AS A SECOND LANGUAGE

79

КОН ПРЕВОДОТ НА „СЛАВНАТА ИНВАЗИЈА НА МЕЧКИТЕ НА СИЦИЛИЈА“ ОД ДИНО БУЦАТИ

Светлана Јакимовска¹

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
svetlana.jakimovska@ugd.edu.mk

Апстракт: Трудот претставува осврт кон преводот од италијански јазик на романот *Славната инвазија на мечките на Сицилија* од Дино Буцати. Станува збор за роман-басна, навидум книга за деца, но кој со својата разновидност на содржини и на пораки, недвосмислено се наметнува како предизвик и за возрасната читателска публика. По презентацијата на темите застапени во романот и на неговите качества, се осврнуваме на преведувачките постапки употребени од страна на Никодиновска чие искуство во преведувањето на Буцати се вообличува и преку претходни преводи на негови дела.

Клучни зборови: *Славната инвазија на мечките на Сицилија, роман, превод.*

ON THE TRANSLATION OF “THE BEARS’ FAMOUS INVASION OF SICILY” BY DINO BUZZATI

Svetlana Jakimovska¹

¹Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
svetlana.jakimovska@ugd.edu.mk

Abstract: This paper represents a review of the Italian translation of the novel *The Bears’ Famous Invasion of Sicily* by Dino Buzzati. It is a novel-fable, which seems to be a book for children, but with its variety of contents and messages, it unequivocally imposes itself as a challenge for the adult readers too. After the presentation of the topics represented in the novel and its characteristics, we analyze translation procedures used by Nikodinovska, whose experience in translating Buzzati is shaped by previous translations of his two other books.

Keywords: *The Bears’ Famous Invasion of Sicily, novel, translation.*

Вовед

По славната инвазија на мечките на Сицилија, тие почнуваат да го освојуваат и македонскиот јазичен и литературен простор. Сепак, ова не е прва посета на Буцати кај нас. Неговите дела, *Татарска пустина* (Буцати: 2007), *Продавница на тајни* (Буцати: 2005) и *Шеесет раскази* (Буцати: 2018), ѝ се достапни на читателската публика преку преводите на Радица Никодиновска. Овој пат, станува збор за нејзин нов преведувачки потфат на дело кое на прв поглед е наменето за деца, но кое, во ниту еден случај, не треба да ја одмине возрастната публика.

Во трудот ќе се обидеме накусо да ги елаборираме одликите на македонскиот превод низ призмата на неколку традуктолошки пристапи. Пред сè, ќе ги земеме предвид ставовите на Тињанов (Тынянов:1929) за тоа дека едно литературно дело не може да се анализира изолирано, туку како дел од одреден контекст, што тој го нарекува „систем“. Затоа ќе се осврнеме на неколку значајни моменти од биографијата на Буцати кои ќе влијаат врз неговото севкупно творештво. Исто така, по углед на руските формалисти, пред сè Јакобсон (Jakobson:1973), ќе тргнеме во потрага по елементите кои на еден текст му го даваат епитетот „литературно дело“. Анализата ќе вршиме од аспект на фонолошките, лексичките, морфосинтаксичките, синтаксичките и семантички предизвици кои овој роман ги поставува пред преведувачот. Притоа, на секое поединечно ниво ќе ги разгледуваме преведувачките техники, онака како што се дефинирани од Вине и Дарбелне (Vinay & Darbelnet: 1977) и дополнети во трудот на Молина и Уртадо (Molina & Hurtado: 2002). Конечно, ќе се осврнеме и на преводот на елементите на италијанската култура, анализирајќи ги стратегиите на одомаќинување и на отуѓување онака како што ги дефинира Венути (Venuti: 2001). При изведувањето на конечните заклучоци ќе се раководиме од ставовите на Еко (Eco: 2003) кој на преведувањето гледа како на чин на преговарање.

За Буцати и за романот

Буцати спаѓа во редот на најталентираните современи италијански автори. Неговата биографија е обележана со големи историски потреси – двете светски војни, но и со смртта на татку му која во него ќе го вгради стравот од фаталниот исход, од последната борба која го демне секое човечко суштество. Се разбира дека врз неговото творештво влијаат и многубројните патувања, како новинар на весникот „Кориере дела Сера“, но и долгите здодедни (особено вечерни) часови поминати во просториите на овој весник. Се чини дека токму во тие моменти се разгорувала бујната фантазија на Буцати која се прелевала низ двоен талент, оној за пишување, и оној за цртање. Во таа смисла неговите дела уште на прв поглед го привлекуваат вниманието бидејќи се неретко украсени, со навистина аматерски, но крајно интересни илустрации.

Темите од животот на Буцати се вткајуваат во неговиот севкупен опус, но, сепак, имајќи предвид дека станува збор за литература за деца *Големата инвазија на мечките на Сицилија* тоа го отсликува на поинаков начин. Така, општествените преокупации на авторот ги согледуваме уште од насловот преку симболичната борба помеѓу мечките и луѓето која почнува токму во Сицилија, со што недвосмислено се алудира на последните денови од Втората светска војна. Од друга страна, односот со татко му не е изоставен ниту во овој роман, во кој кралот на мечките Леонцио е во потрага по синот Тонио. Нивниот однос претрпува промени од откраднувањето на мечето од ловци, преку неговото пронаоѓање, па сè до зрелите години на Тонио во кои татко му сè уште ја игра улогата на репер и патоводител.

Интересно е да се набљудува и раскажувачката техника која Буцати ја применува во овој роман за деца. Имено, како припадник на магичниот реализам, во романите за возрасни тој тргнува од реалното и раскажува мистични нешта, сосема смирено сакајќи да нè убеди дека магичното е реално. Во овој роман се чини дека Буцати сака да нè убеди дека сè е мистично, магично и нереално, притоа раскажувајќи за реални нешта. Затоа и во поговорот *Славната инвазија на мечките на Сицилија* се карактеризира како роман-басна. Во него, покрај луѓето главни протагонисти се мечките, но има и други животни, како дивите свињи, на пример. Сите тие носат човечки одлики, а конечно и порака како треба или не треба да се постапува. Затоа и не зачудува што романот започнува со една праведна кауза, односно борбата на мечките да преживеат сурова зима поради која се приморани да се спуштат од планините во долината на големото Војводство на Сицилија за да најдат храна. На оваа кауза се надоврзува и личната, онаа на кралот Леонцио кој се надева дека меѓу луѓето ќе го пронајде своето синче. По низа перипетии, борби со снежни топки и со диви свињи кои летаат како балони и се распрснуваат во воздухот, мечките стигнуваат и во главниот град каде кралот го пронаоѓа и синчето во улога на акробат во локалниот циркус. Така, инвазијата завршува славно и мечките можат да ги уживаат плодовите на својот труд. Сепак, тоа не го означува крајот на приказната која добива посилна димензија на басна во вториот дел кога луѓето и нивните лоши навики имаат негативно влијание врз мечките. Тие почнуваат да се опиваат, да се коцкаат, да стануваат славолубиви и подмолни, или, со еден збор, да заличуваат на луѓе. Затоа и последната желба на убиениот крал Леонцио е порака до мечките да ги симнат накитот и облеката и да заминат во планините: повторно да станат мечки за да го постигнат внатрешниот мир.

Ако се зафатиме подетално да ја анализираме структурата на романот, ќе забележиме, како што веќе споменавме, присуство на јазични и нејазични елементи, односно покрај текстот, романот е збогатен и со оригиналните илустрации на Буцати. Во однос на текстуалната структура, тој е поделен на дванаесет глави, а секоја глава содржи и кратко резиме на настаните. Потоа,

речиси секоја глава содржи и римувани стихови со што преведувањето на романот станува уште поголем предизвик. Настаните ги раскажува сеприсутниот и сезнаен наратор, кој откако ќе ги раскаже, се навраќа на почетокот на околностите под кои е започнато раскажувањето и така го затвора магичниот круг на приказната без почеток и без крај. Во однос на паратекстот, македонското издание бележи биографија за авторот, но исто така и биографија за преведувачката. Треба да се спомене дека тенденцијата да се потенцира улогата на преведувачот особено кај преводите на литературни дела се забележува особено кон крајот на минатиот век, кога благодарение на развојот на традуктологијата се истакнува креативниот придонес на преведувачот, неговото „коавторство“, па, во современите изданија, неговото име е наведено или под насловот на делото или тој е претставен преку куса биографија.

Предизвици за преведувачот

Лепезата на предизвици кои Буцати ги поставил пред преведувачот на *Славната инвазија...* е навистина разнобојна. Така, фонолошките предизвици се расеани и низ поезијата, но и низ текстот. Станува збор за едноставни поетски творби карактеристични за поезијата за деца:

Mio buon Re, hai vicino una bisia,
che ti fa commettere inguistisia.
Un innocente è chiuso in prigione
e il ladro naturalmente è contentone.
Ту: -Ma se lo sai percchè non lo dicci?
Јо: -Ma io non voglio pasticci! (стр. 95)

Добар мој кралу, до тебе змија се мрешка
што те натера на голема судска грешка.
Невин човек зад решетки седи,
дур крадецот на слобода задоволства си реди.
Ти: Но, зошто не кажа штом си знаел?
Јас: Не сакам неволји, затоа сум таел! (стр. 91)

Деталната анализа на овие, навидум едноставни стихови, би можела да зафати широк простор, па во оваа прилика само накусо ќе заклучиме дека станува збор за целосен одговор на фонолошките предизвици, бидејќи наизменичната рима е застапена на истите позиции во оригиналот и во преводот. За да се оствари тоа, користени се различни преведувачки техники кои одат од инверзија („Mio buon Re“ (Мој добар кралу) – „Добар мој кралу“,) парафраза (наместо „chiuso in prigione“ (затворен во затвор) – „зад решетки седи“), до додавање („contentone“ (ептен задоволен) – „задоволства си реди“ или „затоа сум таел“ целосно вметнато во македонскиот превод).

Фонетски предизвик во рамките на прозниот текст е повторно детската игра да се погоди зборот кој почнува на одредена буква¹. Во овој случај мечето Тонио се наоѓа во „Т...“, а татко му погодува на италијански дали станува збор за *Tavoliere delle Puglie?* (Таволиере во Пуља) *Tiro a segno?* (стрелиште) *Teatro?* (театар) *Tropico?* (тронски предел) *Tribunale?* (суд) *Tavolo?* (маса). Тој дури размислува дека тоа „т“ можеби е „termine“ (крај) како крај на животот, на пример, за да се сети конечно на замокот Tremontano (Тремонтано). Се разбира дека фонетските предизвици во случајот на топонимите се пренесуваат наједноставно, преку транскрипција, но проблем претставуваат општите именки кај кои забележуваме тенденција на пренесување онаму каде е тоа возможно, односно каде што постои совпаѓање во двата јазика, како што се лексемите *театар* и *трибунал*. Од друга страна, во останатите примери забележуваме компензација со лексеми кои го задоволуваат формалниот критериум, иако не станува збор за семантичко совпаѓање: *таван* или *трло*. Што се однесува, пак, до лексемата *termine* што на италијански јазик означува „крај“ треба да се истакне дека постои делумно семантичко совпаѓање со македонскиот јазик каде овој термин се користи за да се означи „временски рок“, па, така, во преводот го имаме *...термин како крај за неговите неволји или крај на животот?* (стр.41)

Лексичкото рамниште при преведувањето на литература за деца, на преведувачот му остава широк простор да ја манифестира својата креативност. Станува збор за употреба на специфични лексеми и во изворникот, но и на чувството на преведувачот за јазикот што го користи најмладата читателска публика. Во таа смисла, во изворникот сретнуваме интересни, неретко фантастични, антропониими и топоними. Во македонскиот превод забележуваме генерална тенденција на нивно транскрибирање. Така, *Leonzio* е транскрибиран како Леонцио, *Tonio* – Тонио, *de Ambrosiis* – де Амбросиус, *Babone* – Бабоне итн. Дел од имињата се преведени со форми кои се познати во македонскиот јазик, па *Teofilo* е Теофил, *Gelsomino* – Јасмин, *Gedeone* е Гидеон. Сретнуваме и прекари на кои е применет соодветен семантички превод, па *Zampetta* е Шепичка, а мечето *Nasone* – Носко. Дел од имињата потекнуваат од италијанската традиција како, на пример, *gato mammone*, измислено суштество, мачор со застрашувачки изглед – преведен описно како *мачорот крволочник*. Во овие суштества спаѓа и *lupo mannaro*, познат и во нашата култура и преведен како *волкот врколак*.

Но, не само антропонимите, туку и топонимите се интересни за анализа, бидејќи ликовите, на работ меѓу сонот и јавето, се движат во исто такво царство. Така, одредени топоними се транскрибирани, како веќе споменатото место *Таволиера во Пуља* или се разбира, *Сицилија*. Сепак, некои места имаат и свое семантичко значење, кое преведувачката го транскрибира, а потоа и го калкира во рамките на самиот текст затоа што без тоа не би можел да се

¹ Слични фонолошки игри има и во расказот *Нешто на буквата Л* (Буцати: 2005). Повеќе за преведните решенија во расказот: Јакимовска: 2015.

разбере севкупниот контекст. Таков е случајот на *Rossa Demona – Рока демона* дополнета со значењето на ова место *Гаволска карпа* (стр. 31).

Транскрипцијата како преведувачка техника е применета и на зборовите кои немаат никакво значење, кои се плод на фантазијата на Буцати и на кои тој им дава магични моќи:

Fàrete finkete gamorré
àbile fàbile dominé
brùn stin màiela prit
furu toro fifferit.
Фарете финкете гаморе
Абиле фабиле доминe
Брун стин мајела прит
Фуру тото фиферит.

Истата техника е применета и кога станува збор за измислени суштества како што се, на пример, *le globigerine* или *глобигерините* (стр. 79).

Романот на Буцати, како и книгите за деца воопшто, избобилуваат и со лексика со која се подражаваат најразлични звуци. Се разбира дека во преводот тие се адаптирани на македонската култура, односно на начинот на кој звуците се восприемаат во целната култура. На пример, смеењето на надвојводата *Ah! Ah! Ah!* е пренесено на македонски како *Ха-ха-ха!* (стр. 18), часовникот на италијански звони *deng! deng!*, а на македонски *динг-данг!* (стр. 34). Или, италијанската пушка пука *pum!* додека македонскиот читател слуша *бум!* (стр. 63).

Кога станува, пак, збор за извиците, постојат очигледни сличности во примерите на двата јазика, па извикот *Ehi!* е пренесен *Ej!* (стр. 43) додека *Uuuuhhh!* е пренесено *Уууууу!* (стр. 79). Од друга страна, *ahimè* кое не се поклопоува со македонските извици е преведен со еквивалентот *оф, леле!* (стр. 47).

Едно од основните обележја на литературата за деца е употребата на емотивно обележаната лексика како што се, пред сè, деминутивните, но и аугументативните форми. Италијанскиот јазик е богат со деминутивни форми, кои секаде каде што е тоа можно, се пренесени во преводот: *...borgate, fumicelli, boschi pieni di uccelletti e casette...* Така, во примерот сретнуваме набројување во кое се застапени италијански деминутивни форми пренесени со соодветни македонски деминутиви: *fumicelli – рекички, casette – куќички*. Одредени лексеми во изворникот не се во деминутивна форма но, сепак, се однесуваат на мали референти, како, на пример, лексемата *borgata* која означува мала населба што дозволува преведувачката наместо описно, да ја пренесе лексемата со деминутивот *грагче*. Употребата на деминутиви се забележува и онаму каде

што е употребена придавката *piccolo*, како во примерот *piccolo spirito* (мал дух) преведено како *мало духче* (стр. 11). Во одредени случаи, пак, употребата на деминутиви може да се толкува како компензација за италијански граматички форми за апсолутен суперлатив со силен стилски ефект. На пример, во дијалогот *L'orso: buonissima carne* – стилскиот ефект на формата *buonissima* е заменета со деминутивот на именката *carne*, па во преводот сретнуваме: *Мечка, а? Вкусно мевце.* (стр. 43). Слична компензација следиме и во примерот:

«*Bambini! Distribuzione di giocattoli bellissimi!*» - „*Дечиња, подаруваме богати пакетчиња!*“. Како што веќе напоменавме, употребата на деминутиви во литературата за деца е неизбежна за да им се доближи текстот, па, во таа смисла, понекогаш преведувачката интервенира со вакви форми и онаму каде што ги нема во изворникот, како што посведочивме во претходниот пример каде лексемата *bambini* е преведена со формата *дечиња*.

Аугментативите се застапени во италијанскиот јазик, а како и во македонскиот јазик тие неретко се користат во контексти во кои зголемувањето го потенцира негативниот развој на настаните, како на пример: *nivolone nero* – *црно облачиште* (стр. 46) или се зголемуваат димензиите на предмети или суштества: *mura altissime* пренесено како *високи судишта* (стр. 12) при што, слично на примерите со деминутивните форми, забележуваме компензација за формата на апсолутен суперлатив *altissime* (многу високи) со аугментативот *sudissima*.

Покрај аугментативите и деминутивите, во романот забележуваме и разговорна лексика која го доближува текстот до децата, а неретко му дава и шеговит призвук. Во таа смисла, лексемата *mangiata* со значење *обилно јадење, гозба* е пренесена на македонски како *кркање*, а потоа е извршено додавање за да се добие рима, но и за да се следи шегобијната нота на романот со лексемата *сркање*:

*И потоа – големо кркање,
Чоколада, марципан и мед сркање, [...] (стр. 72).*

Слично на тоа, мечокот кој се коцка и губи, во лутина вели дека е *sbancato* или буквално *банкротиран* а во македонскиот превод ја сретнуваме разговорната лексема *ме ошуриште* (стр.92).

Сепак, преводот не го ограничува детето-читател на аугментативи и деминутиви, или зборовни од неформалниот регистар. Тој му овозможува на младиот читател и да се надградува, да учи зборови кои поретко се сретнуваат во секојдневието. На пример, мечокот Салнитро е *rechovim* (*parlatore distinto* – буквално *угледен говорник*), мечето е спуштено низ *sindiliija* (*prezipici* – *провалија*), а фоките се *гансави*.

Во однос на културно обележаната лексика, таа во романот е застапена преку

набројување на јадења (слатки) типични за италијанската кујна. Вообичаено, во литературата за возрасни, реалиите се пренесуваат во оригиналната форма, а потоа објаснението се дава или во продолжението на текстот или во фусноста, на пример. Сепак, преведувачката водела сметка дека станува збор за литература за деца, еден од ретките случаи каде што се препорачува употребата на адаптацијата. Во таа смисла, *paste frolle* се преведени со *ванилицы* бидејќи најмногу наликуваат на овие слатки од македонската кујна. Во препевот забележуваме и употреба на други техники како описен превод (*cannolicchi* – чоколадни салами), генерализација (*cannoni* – кифли), испуштање (*mandorlati sfogliatine*), кои се објаснуваат со функцијата на лексемите во песната – да овозможат бурлеска, весело набројување, а кое притоа на формален план ќе понуди и рима:

[...]

con zucchero miele cioccolato marzapane mandorlati sfogliatine
cannoni (con crema o panna a piacimento) amor bigné canditi
nonché fiori di elletera¹
torroni cannolicchi paste frolle eccetera.

Или на македонски:

[...]

чоколадо, марципан и мед сркање,
кифли и еклери, со шлаг или крем,
бадемови колачиња полнети со џем,
кандирано овошје и тропски цветови,
чоколадни салами, вафли и ванилицы...

Адаптацијата како преведувачка техника која се користи во ретки контексти, но која е податна за употреба при преведување литература за деца, ја сретнуваме и при пренесувањето на паричните единици. Во моментот кога мечките се враќаат во планините, тие сите пари ги оставаат на сиромасите. Во оригиналот Буцати вели: *Distribuirono ai poveri tutti i soldi, fino all'ultimo centesimo* (...) односно мечките ги оставиле сите пари, до последното *центче* додека во македонскиот текст мечките ги поделиле сите пари (...) *cè do последен денар* (стр. 110).

Духот на бурлеска, на хумор кој провејува низ романот преку употребата на специфична лексика особено се надополнува со употреба на изрази кои се често колоквијални. Дел од изразите се совпаѓаат по форма и содржина, како, на пример, *armati fino ai denti* пренесено со македонскиот израз *вооружени до заби* (стр. 52). Иако не се идентични, со голем степен на сличност се одликуваат и изразите *mettere su pancia* (буквално *става на стомак*), преведен *си ставивме стомаци* (стр. 108). Сепак, најинтересни за анализа се оние искази

каде формалните разлики се најголеми и каде креативноста на преведувачот најмногу доаѓа до израз. Такви се изразите: *darsela a gambe levate* (да се дадеш во бегство со кренати нозе) пренесено *фатил магла* (стр. 24), потоа *buscarsi di santa ragione* (си го најдовме многу) – *убаво си го окржавме* (стр. 53) или *ubriachi fradici* (пијани натопени) – *камен пијани* (стр. 83).

На морфосинтаксичко рамниште особено интересна за анализа е употребата на прекажаните форми, односно на л-формата која не постои во италијанскиот јазик. Одлуката во кои случаи да ги користи овие форми зависи во целост од преведувачката и таа тоа го определува во различните контексти. Притоа, врз процесот на одлучување влијаат два основни фактора: присуството на сезнајниот раскажувач и контекстите во кои тој се претставува како сведок, од една страна, но и доминантното присуство на прекажаните форми во македонската раскажувачка традиција, бидејќи, како што е добро познато, народните приказни најчесто започнуваат со синтагмата *си било еднаш...* Така, кога раскажувачот директно се обраќа до читателот или кога раскажува конкретни настани, не се користат прекажани форми. Тие се користат за да се изнесат настани кои се случиле пред моментот на започнување на централната нарација, како што е, на пример, грабнувањето на мечето Тонио, кое претходи на инвазијата на мечките: *Пред многу, многу години, кога кралот на мечките и неговото синче Тонио отишле да берат печурки по планината, двајца ловџии му го грабнале детето* (стр. 15, 16). Во изворникот, во италијанската верзија сретнуваме употреба на минато несвршено време *andava* и предминато време *avevano rubato*. Прекажаните форми типично се користат и онаму каде раскажувачот не ја раскажува сопствената приказна, туку некоја која и самиот ја чул од други, како на пример легендата за Рока демона: *Го пронашле мртво дури и прочуениот разбојник Мартонела кој се фалел дека ниту од Господ не се плаши* (стр. 32). Во изворникот, се сретнува партицип на свршено време *era stato trovato* и повратен глагол во минато несвршено време *si vantava*.

Очудувањата во рамките на синтаксата на Буцати главно се во функција на ефектот на бурлеска преку набројувања. Таков е, на пример, описот составен од три надоврзани дел-речници: *Un lampo accescante, un nuvolone nero, un miagolio che gela il sangue*. Македонскиот превод ги следи во чекор ваквите синтаксички форми: *Заслепувачки блесок, црно облачиште, мјаукање од кое крвта во жилиите се смрзнува* (стр. 46). Динамиката на делото ја дополнуваат честите прашални реченици, во кои и авторот и самиот се исчудува (како и нетрпеливото дете) и се прашува кој е одговорот на тајната: *Нова гаволитина ли е ова? Мистерија нова? Малку ли досегашните му беа?* (стр. 91). Или, извичните реченици кои исто така создаваат динамика и дополнителен емотивен набој: *На јуриш, јунаци мои! – викаше громогласно кралот Леонцио поттикнувајќи ги на борба.* (стр. 52).

Буцати, како претставник на магичниот реализам, во своите дела користи

бројни стилски фигури преку кои доаѓа до израз неговата неспорна надареност. Особено е честа метафората како во оној дел од текстот кога кралот Леонцио сознава дека му се ближи крајот и чувствува дека *Низ малата дупка, направена од куришумот, животот полека, полека му се измолкнуваше* (стр. 107). Или пак, типичната метафора за змија, добиена преку скратена споредба, а која ја споделуваат двата јазика (односно двете култури): *Добар мој кралу, до тебе змија се мрешка (...)* (стр. 91).

Заклучни белешки

Анализата на структурата на романот, на неговите јазични и нејазични елементи јасно упатува дека авторот е многукратно надарен творец, и илустратор, и писател, и поет, па пред преведувачот се наметнуваат низа искушенија, низа предизвици...

Во однос на илустрациите, како извесна недоследност на издавачот може да се смета фактот што внатрешниот дел на изданието не е во боја, односно одредени илустрации во боја во оригиналот се недоследна црно-бела копија во преводот.

Сепак, она што е поважно е дека за разлика од илустрациите, текстот на преводот не губи воопшто од својата појдовна шареноликост. Преводот и формално ја следи не само прозата, туку и поезијата и тоа онаква каква што ја сретнуваме во оригиналот. Имено, фонолошките очудувања се пренесени во целниот текст, преку бројните рими или игри на зборови-погодувалки. Македонската лексика е динамична како и италијанската: низ неа провејуваат и деминутиви, и аугументативи, и разговорни зборови со шегобијна содржина, и извици, крици, звуци, но и посложени зборови со кои малите читатели ќе си го збогатуваат вокабуларот. На ваквата тенденција се надоврзуваат и преводните решенија за фразеолошките изрази, кои со сликите кои ги носат со себе, го развеселуваат и оживотворуваат текстуалниот пејзаж. Јунаците се или *камен тијани* или *им чади главата* или понекогаш знаат *убаво да си го окркаат*. Преводот ја следи и синтаката и стилските фигури, а како една од најзначајните особини на преводот е употребата на прекажаното време кое не е застапено во италијанската граматика, но кое е карактеристично за творештвото за деца на италијански јазик.

Од аспект на преводот на културно обележаните елементи треба да се истакне дека детската литература е едно од ретките подрачја во кои се дозволени адаптациите, односно одомаќинувањето чија употреба Венути сериозно ја критикува. Во ова дело, се забележува дека преведувачката осцилира помеѓу одомаќинување и отуѓување, или како што би рекол Еко (2003), таа донесува одлуки, преговара. Така, земајќи предвид дека и самиот наслов го лоцира дејството на настанот во Италија, може да се забележи дека антропонимите и топонимите се транскибирани што значи дека се отуѓени и малиот читател го

„земаат за рака и го носат во Италија“. Од друга страна, некои јадења типични за италијанската кујна или паричните единици не се пренесени заради публиката кај која тоа би внесло забуна.

Конечно, како авторот, така и преведувачката, користи разни техники, се снаоѓа и преговара, додава, одзема или компензира за да ни долови едно несекојдневно дело наменето за најспецифичната читателска публика.

Користена литература

- [1] Буцати, Дино. (2005). *Продавница на тајни*. Скопје: Ѓурѓа.
- [2] Буцати, Дино. (2018). *Шеесет раскази*. Скопје: Три.
- [3] Буцати, Дино. (2020). *Славната инвазија на мечките на Сицилија*. Скопје: Паблшер.
- [4] Буцати, Дино. (2007). *Татарска пустина*. Скопје: Ѓурѓа.
- [5] Јакимовска, Светлана. (2015). Преводните решенија во македонскиот превод на збирката раскази „Продавница на тајни“ од Дино Буцати. во *Paralelismi linguistici, letterari e culturali*. pp. 251–263. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- [6] Тынянов, Юрий. (1929). *Архаисты и новаторы*. Ленинград: Прибой.
- [7] Buzzati, Dino. (2017). *La famosa invasione degli orsi in Sicilia*. Milano: Mondadori.
- [8] Eco, Umberto. (2003). *Dire Presque la même chose*. Paris : Bernard Grasset.
- [9] Jakobson, Roman. (1973). “Modern Russian Poetry: Velimir Khlebnikov”, in *Major Soviet Writers: Essays in Criticism*, Oxford: Oxford University Press.
- [10] Molina, L. and Hurtado, A. (2002). “Translation Techniques Revisited: a Dynamic and Functionalist Approach”. In *Meta*. 47(4), pp.498–512. Montréal: Les Presses de l’Université de Montréal.
- [11] Venuti, L. (2001). “Strategies of Translation”. In *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, ed. Mona Baker. London and New York: Routledge.
- [12] Vinay, Jean Paul and Darbelnet, Jean. (1977). *Stylistique comparée du français et de l’anglais. Methode de traduction*. Paris: Didier.

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2020